Висоцький С. О.,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національного університету "Острозька академія"

РОЗПОДІЛ РЕНТНОЇ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ ДЛЯ ВИДОБУВАННЯ ВУГЛЕВОДНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Формування ефективної публічної влади на засадах субсидіарності та децентралізації, розвиток справжнього народовладдя безпосередньо в частині зміцнення основ місцевої демократії, має супроводжуватись процесами становлення та сталого розвитку інституту місцевого самоврядування, який дає змогу демократизувати апарат управління, ефективно вирішувати місцеві проблеми, забезпечувати врахування інтересів територіальних громад, оптимально поєднуючи інтереси і права мешканця будь-якої території та інтереси держави в цілому [1, с. 1].

Успішність реформування органів місцевого самоврядування та наближення особливостей їх розвитку до положень Європейської хартії місцевого самоврядування в рамках виконання міжнародно-правових зобов'язань в частині забезпечення місцевої і регіональної демократії на шляху до реалізації євроінтеграційних прагнень України відіграє важливу роль у процесі підвищення ефективності державного управління та зростання показників фінансово-економічного розвитку країни в цілому [2, с. 43-46].

Отож, розпочаті у 2014 році реформи, спрямовані на розвиток децентралізації, підвищення фінансової автономії та зміцнення матеріально-фінансової бази місцевих органів

© Висоцький С. О., 2026

влади, задоволення потреб територіальних громадян у всіх сферах життєдіяльності, розширення переліку та покращення якості публічних послуг населенню, стали рушійною силою, спрямованою на підвищення рівня соціально-економічного розвитку територій [2; 43-46].

Фінансовою основою розвитку територіальних громад є місцеві бюджети. У процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади функціонування місцевих бюджетів повинно бути спрямоване на активізацію внутрішнього потенціалу, застосування механізмів нарощування дохідної бази, забезпечення оптимального використання ресурсів громади та її стабільного економічного розвитку [3].

З прийняттям низки нормативно-правових актів, серед яких, насамперед, треба виокремити Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи" від 28 грудня 2014 року № 71-VIII та Закон України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин" від 28 грудня 2014 року № 79-VIII, які набули чинності з 01.01.2015 та стали основою фінансової децентралізації, місцеве самоврядування в Україні досягло нового рівня фінансової автономії та забезпечення фінансовими ресурсами [4] [5].

Так, зокрема, як наслідок внесених змін доходи загального фонду місцевих бюджетів було розширено за рахунок: спрямування до них 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств (обласні бюджети), а також збору з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою від 2% до 5% їх вартості; розширення бази оподаткування податку на нерухомість (податок на нерухоме комерційне майно); передачі зі спеціального фонду екологічного податку (крім радіоактивних відходів) з одночасним збільшенням нормативу зарахування до 80%; спрямування до доходів загального фонду

бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів об'єднаних територіальних громад 60% податку на доходи фізичних осіб, що сплачувався (перераховувався) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя, до міських бюджетів яких зараховувалося 40 та 100 відсотків сплаченого податку на доходи фізичних осіб відповідно) [4][5].

Разом з тим, нерідко поза увагою залишається ще один дієвий інструмент фінансової децентралізації в Україні, спрямований на посилення спроможності місцевих громад (ОТГ) та стимулювання розвитку територій, на яких здійснюється видобуток корисних копалин, а саме механізм розподілу між державним та місцевими бюджетами надходжень рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин, зокрема, природного газу, нафти та газового конденсату, запроваджений Законом України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату" від 20 грудня 2016 року № 1793-VIII [6].

Згідно з внесеними змінами, чинними і досі, 95% рентної плати надходить до державного бюджету, а 5% розподіляється між місцевими бюджетами різних рівнів наступним чином:

• за відсутності ОТГ 2% рентної плати зараховується до обласного бюджету, 2% – до районного бюджету та 1% – до бюджету відповідної сільради;

• за наявності ОТГ 3% рентної плати зараховується до бюджету цієї територіальної громади, 2% – до відповідного обласного бюджету [7].

За результатами аналізу законів України про Державний бюджет України в частині податкових надходжень від сплати рентної плати за користування надрами для видобування вуглеводнів можна виснувати, що завдяки запровадженому механізму децентралізації рентних платежів протягом 2018–2025 рр. місцеві бюджети усіх рівнів 11 областей

України, (насамперед, Полтавської, Харківської, Львівської, Івано-Франківської, Сумської, Чернігівської, Дніпропетровської областей) та понад 100 територіальних громад, на території яких в різні періоди здійснювався видобуток вуглеводнів, сукупно отримали понад 20 млрд грн, спрямувавши ці кошти на проєкти з енергоефективності, підвищення якості медичних послуг, облаштування соціальної інфраструктури та фінансування екологічних проєктів з метою підвищення якості життя мешканців громад.

Таким чином, починаючи з 2018 року, рентні платежі за видобуток вуглеводнів стали ефективним інструментом фінансової децентралізації та важливим джерелом власних доходів громад, зменшуючи їхню залежність від державних трансфертів, забезпечуючи компенсацію за використання їхніх природних ресурсів і екологічне навантаження, а також реальну фінансову основу для розвитку місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Дробуш І. В. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: сучасний стан та перспективи // *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. – 2018. – № 2 (18). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n2/18divstp.pdf. Дата звернення: 05.05.2026.

2. Тютюник І. В., Решетняк Я. В. Фінансова децентралізація в Україні: можливості та загрози для забезпечення сталого розвитку територіальних громад // *Економіка та держава*. – 2017. – № 12. – С. 43–47. Дата звернення: 05.05.2026.

3. Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки // *Ефективна економіка*. – 2021. – № 9. – [Електронний ресурс]. – DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.75. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?n=9&y=2021. Дата звернення: 05.05.2026.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон

України від 28.12.2014 № 71-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text. Дата звернення: 05.05.2026.

5. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text. Дата звернення: 05.05.2026.

6. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату: Закон України від 20.12.2016 № 1793-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1793-19#Text. Дата звернення: 05.05.2026.

7. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. Дата звернення: 05.05.2026.